

POTICANJE KREATIVNOSTI

Ida Krstinić

(ikrstinic@student.uniri.hr)

Studentski pregledni rad

Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci (FFRI)

Rad je nastao u sklopu kolegija: Psihologija kreativnosti

Nositelj kolegija/mentor: izv. prof. dr. sc. Rosanda Pahljina-Reinić

Svibanj, 2023.

Sažetak

Ovaj pregledni rad bavi se načinima poticanja kreativnosti u odgojno-obrazovnim sustavima i obiteljskom okruženju. Kreativnost je ključna za razvoj pojedinca i društva, a posebno se ističe važnost poticanja kreativnosti kod djece u ranoj dobi. Rad istražuje ulogu učitelja, odgajatelja i roditelja u prepoznavanju i razvoju kreativnih potencijala, naglašavajući potrebu za primjenom posebnih tehnika i metoda koje potiču kreativno mišljenje. Poseban naglasak stavljen je na društvene i školske uvjete koji podržavaju kreativnost te na različite tehnike, poput slobodnih asocijacija, *brainstorminga* i analize aktivnosti. Zaključno, ističe se važnost sustavnog pristupa poticanju kreativnosti te osvještavanja njezine uloge u osobnom razvoju i napretku društva. Preporučuje se edukacija svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa kako bi se kreativnost uspješno razvijala i primjenjivala.

Ključne riječi: kreativnost, poticanje, odgoj, obrazovanje, tehnike kreativnog mišljenja

Uvod

U suvremenom bi društvu kreativnost i razvoj stvaralačke osobe, koja može voditi smislen i ispunjen život, trebao biti sastavni dio odgoja i obrazovanja mladih. Bez obzira na navedeno, danas se često događa da se kreativnosti ne pridaje dovoljna pozornost. Stoga je vrlo važno da postoje educirani odgajatelji i učitelji koji potiču kreativnost kod djece (Srića, 1992).

Kreativnost je potrebna kako bi se napredovalo u današnjem svijetu te se pokazuje da se vještine kreativnog mišljenja mogu poboljšati putem obuke (Gu i sur., 2022). Djetinjstvo je „zlatno doba“ za poticanje i razvoj kreativnosti. Važno je naglasiti da na kreativnost utječe i genetika, ali bez poticaja iz okruženja kreativnost se ne bi razvila (Cvetković-Lay i Pečjak, 2004). Zato se smatra kako je najbolji učitelj taj koji potiče kreativnost, daje veće mogućnosti izbora, podržava neortodoksne poglede i stajališta, nagrađuje divergentno mišljenje i općenito vodi razred na neformalan način, odnosno postupa bez strogih pravila, protokola ili formalnosti (Renzulli, 1992). Pri tome se pojam divergentno mišljenje odnosi na proces generiranja ideja i pronalaženje različitih mogućnosti rješenja nekog problema (Petz, 2005).

Primjenom vježbi u skupini ili razredu, odgajatelj i učitelj potiče djecu da misle kreativno, ali i da sami usvajaju načine kreativnog odnošenja s drugima. Također, dovodi ih do toga da postavljaju pitanja i oblikuju aktivnosti koje pogoduju razvoju kreativnog mišljenja i određenih osobina ličnosti važnih

za ostvarivanje kreativnih zamisli, kao što su znatiželja, preuzimanje rizika, hrabrost i otvorenost. Međutim, treba napomenuti da u školi i u vrtiću nije uvijek jednostavno zadovoljiti potrebne preduvjete za poticanje kreativnosti te je zato i roditeljima preporučeno poticanje kreativnosti kod kuće, i to primjenom raznih vježbi i tehnika za kvalitetno provođenje slobodnog vremena s djetetom (Cvetković-Lay i Pečjak, 2004). Kreativnost je često doživljavana kao dar, ali pokazuje se da se ona može razvijati i poticati, posebno uz primjenu ciljano osmišljenih tehnika kreativnosti. Ove metode pomažu pojedincima i timovima da generiraju nove ideje, rješavaju složene probleme i otvore vrata inovacijama. U organizacijama, obrazovanju i razvoju proizvođača, kreativne tehnike djeluju kao okidači za stvaranje nečeg originalnog i korisnog (Leopoldino i sur., 2016). Tehnike kreativnog mišljenja ne samo da proizvode nove ideje, već ih i razvijaju, usavršavaju, mijenjaju, odabiru i provjeravaju (Pečjak, 1989).

Odgoj kreativnosti

Kreativnost nije statična osobina, već se razvija interakcijom nasljeđa i okoline (Simonton, 2012). Kunac (2015) percipira kreativnost kao univerzalni ljudski potencijal, a ne samo kao dar pojedinca. Potreba za poticanjem kreativnosti vrlo je izražena već u ranom djetinjstvu. U slučaju kada se kod odraslih pokuša potaknuti kreativnost, to bi moglo biti izazovno, a ponekad može nalikovati i na borbu protiv prirode, odnosno čovjeka. Razlog tomu je što je odrasli čovjek

već izgradio model ličnosti koji je zasnovan na poslušnosti, imitiranju i rutini, što sputava svaku kreativnost. Kreativnost karakteriziraju sasvim drugačiji odnosi u strukturi ličnosti te ih zato tijekom školovanja treba izravno razvijati i poticati. Stoga se može reći kako je razvoj kreativnosti u pravo vrijeme veliki dobitak (Ozimec, 1987).

Osim samih učitelja u školama ili odgajatelja u vrtićima, koji imaju jednu od ključnih uloga u odgoju kreativnosti, vrlo je bitno da i roditelji nastoje sudjelovati u tom procesu. Malo se dijete često ponaša kreativno, ali ono nije pravi kreativac jer ne vlada svojim talentom i kreativnošću. Odgojem se potiče kreativnost te se dijete dovodi do svjesnog kreativca koji pažljivo planira svoje stvaralaštvo. Za pravilan razvoj kreativnosti vrlo je važno da dođe do izgrađivanja pozitivnog stava odgajatelja prema kreativnom ponašanju djece. Također, u programu rada odgajatelj bi trebao uključivati poticanja kreativnih svojstava dječje ličnosti i kreativnih reakcija djeteta, stvaranja prikladnih uvjeta za manifestaciju kreativnosti, ugradnju u program rada elemente odgoja kreativnosti i organiziranje ranog otkrivanja i praćenja nadarene djece uz pomoć adekvatnih stručnjaka i ustanova. Osim toga, osnovna postavka je da samo kreativan odgajatelj ili roditelj može odgajati kreativnu djecu te time poticati dijete na kreativnost (Ozimec, 1987). Koludrović i Ercegovac (2010) ističu kako je kod djece nužno poticati odnos stvaralaštva i suradnje te je naglasak na razvoju fleksibilnosti, originalnosti i samoaktualizacije. Uz to, pri odgoju stavljaju

naglasak i na poticanje slobode izražavanja, istraživačko učenje i prihvaćanje različitih mišljenja.

Pozornim obrazovanjem i odgajanjem djeteta u obitelji, vrtiću i školi ono počinje gledati stvari i pojave iz drugačijeg kuta, prepoznaje probleme te u konačnici pronalazi različita rješenja i alternative. Te se sposobnosti kasnije u zrelijoj dobi oblikuju u pronalazaštvo, domišljatost, inovativnost i kreativnost (Cvetković-Lay i Pečjak, 2004). Naposljetku, za poticanje kreativnosti vrlo je važno da okolina prihvaća i čuva dječju kreativnost, a izrazito je naglašena i uloga roditelja u poticanju kreativnosti (Ozimec, 1987).

Poticanje kreativnosti i društvo

Društvo u kojem se rađaju ideje ide prema napretku i razvoju, odnosno može se reći da stvaranje novih ideja potiče razvoj društva, dok pomanjkanje istih usporava njegov razvoj. Pitanje koje se postavlja je kada i u kakvim se uvjetima u društvu rađaju ideje. Razumljivo je da društvo koje dopušta što veće razlike u mišljenjima, potiče i stvaranje novih ideja. Kada društvo dopušta samo jedan smjer mišljenja, dolazi do suzbijanja ideja. Također, kreativnost je posebno i dodatno zaustavljena kada mislilac doživljava strah, napetost ili strepnju od posljedica. Prema tome, može se zaključiti da je stvaralaštvo moguće u onim društvima koja potiču raznolikost, stvaranje novih ideja i drugačiji kreativan izražaj (Pečjak, 1989). Ako kreativnost nije priznavana, onda je njezina uloga u društvu sporna. Uloga kreativnosti u društvu dijelom ovisi o druš-

vu u kojem postoji potencijal za kreativnost, točnije društvu koje istodobno cijeni novost i prikladnost (Moran, 2010).

Pečjak (1989) ističe da samo demokratsko, pluralističko društvo potiče stvaralaštvo te da što je veći pluralizam, razvijenije je stvaralaštvo u zemlji. To dokazuju i povijesni primjeri, poput Atene i Firence, država sa, za svoje vrijeme, razvijenom demokracijom u kojima je kreativnost čovjeka mogla doći do vrhunca. Društvena kreativnost tako ovisi o dva tipa faktora, vanjskim i unutarnjim. Razlikuju se mikro čimbenici koji djeluju unutar organizma i makro čimbenici, koji izviru iz društvenog okruženja (Srića, 1992). Mikro čimbenici djeluju unutar vrlo specifičnog okruženja, kao što je radno okruženje ili škola. Makro čimbenici izviru iz šire društvene sredine kao što su politički i ekonomski sistem društva, monetarna stabilnost, zakonodavstvo i slično. Bitno je i naglasiti da efikasnost mikro čimbenika ovisi o snazi makro čimbenika: pri povoljnim makro čimbenicima, efikasnost mikro čimbenika je velika (Pečjak, 1989).

Poticanje kreativnosti u školama

Kreativnost se može planirati, organizirati, realizirati, usmjeravati, koordinirati, kontrolirati i vrednovati, a pritom je izrazito važno njezino neprekidno poticanje, naročito u školskim uvjetima (Stevanović, 1986). Kreativnost ima veliku ulogu u svim područjima života pojedinca. Važnost kreativnosti i njezine uloge trebali bi prepoznati svi učitelji, s obzirom na to da su oni jedni od glavnih i odgovornih osoba za razvoj kreativnih uče-

nika u kreativne odrasle osobe (Dubovicki i Omičević, 2016). Nastavnici u školama tako imaju jednu od važnih uloga u razvoju i poticanju kreativnosti svakog učenika te je izrazito važno da su za to pripremljeni i adekvatno obučeni.

Postoji nekoliko glavnih karakteristika poticanja kreativnosti u školama. Nastavnici mogu stvarati situacije koje će učenike poticati na kreativan rad. To se odnosi na posebne tehnike razgovora, zatim motivaciju, zajedničko planiranje s učenicima, jasno definirane radne zadatke, odgovarajuće uvjete rada, kontrolu rada učenika, poticanje i razvoj samokontrole i slično. Pored toga, za kreativan rad važni su i nastavni poticaji u situacijama kada dođe do zastoja u određenoj aktivnosti. Nadalje, važno je i da nastavnik bude spreman na uvažavanje učenikovih neobičnih pitanja i ideja. Važna je i potreba za stalnim održavanjem i razvijanjem radoznalosti učenika, kao i poticanje inicijative, raznovrsnih pristupa problemu i rješenja te oslobođenja straha od pogrešaka (Stevanović, 1986). Takvim pristupom, nastavnici koji potiču kreativnost imaju izuzetno veliku ulogu u ostvarivanju optimalnih uvjeta za razvoj učenikovih sposobnosti i umijeća (Dubovicki i Omičević, 2016).

Nastavno na sve navedeno, ističu se i drugi čimbenici važni za adekvatno poticanje kreativnog rada u školama, kao što su organizacija nastave, aktualnost i racionalizacija. Nastava treba biti organizirana na način da svaki učenik ima mogućnost izražavanja i ostvarivanja svih njegovih stvaralačkih potencijala te da se osjeća radosno i sigurno djelovati u

skladu sa svojim dispozicijama. Ukoliko škola, nastavnici i društvena sredina konzistentno potiču i organiziraju kreativan rad, to će učenik doživjeti kao veću afirmaciju. Racionalizacija nastave teško je zamisliva bez kreativnog rada, tj. samo kreativan rad omogućuje da se do znanja i stvaranja nečeg novog dođe najbržim, najkraćim i najsvrhovitijim putem, što je i suština racionalizacije (Stevanović, 1986).

Konačno, može se zaključiti da nastavnici u školi imaju važan zadatak i obavezu da svojim radom i stavom doprinose poticanju stvaralaštva kod svojih učenika. Kada oni razvijaju motivaciju kod svojih učenika, učenici tada istodobno i posljedično osjećaju potrebu ili nagon za kreiranjem nečega novog. Međutim, vrlo važnu ulogu imaju stavovi i mišljenja učitelja prema kreativnosti, pri čemu se nastavnikov stav prema kreativnosti prenosi i na učenike (Stevanović, 1986).

Tehnike kreativnog mišljenja

U novije vrijeme razvijen je velik broj postupaka ili tehnika za poticanje kreativnog mišljenja. Te se tehnike temelje na poznatim principima stvaralačkog mišljenja i istovremeno nastoje razviti uvjete koji potiču nastajanje novih i kreativnih ideja (Pečjak, 1989). Kreativnost se teško može naučiti, ali može se razviti brojnim metodama i tehnikama koje je potiču i usmjeravaju prema inventivnom mišljenju. Njihovo poznavanje vrlo je korisno za mnoge moderne menadžere, ali i za druga zanimanja koja ovise o inovacijama (Srića, 1992).

Razlikuju se individualne i grupne tehnike, koje se odnose na pojedinca koji ih

primjenjuje sam za sebe, kao i grupne tehnike koje se odnose na rad u malim grupama (npr. u radnim okruženjima ili školama). U grupi sudionici potiču jedan drugoga na produkciju ideja, što se smatra jednom od velikih prednosti grupnih tehnika. Pojedinaac je obično naviknut misliti na jedan određen način, dok u grupi postoji mnogo različitih gledišta. Također, postoje i analitičke te integralne tehnike. Analitičke tehnike su one tehnike u kojima se gradivo raščlanjuje na osnovne elemente ili komponente, a potom sastavlja na razne načine. U odnosu na integralne, analitičkih tehnika ima manje, a u njih spadaju: check lista, tehnika forsiranih veza, lista atributa, morfološka analiza i tehnika ulaz-izlaz. Integralne tehnike potiču stvaranje cjelovitih i neraščlaničenih ideja, a u njih spadaju: oluja mozgova, zapisivanje misli, zapisivanje ideja, sinektika i mnoge druge (Pečjak, 1989). Iako postoji velik broj različitih tehnika, u ovom radu bit će opisane samo najčešće upotrebljavane i značajne tehnike.

Jedna od takvih značajnih tehnika kreativnog mišljenja su i slobodne asocijacije, temeljene na generiranju ideja koje pojedincu *padaju na um* koji slobodno luta i traži. Ishodište predstavlja neka riječ, skica ili miris, odnosno bilo što što je u vezi s predmetom o kojem se razmišlja. Važno je da osobe zapisuju sadržaj do kojega ih dovode asocijacije (Srića, 1992). Sljedeća tehnika jest analiza pomoću liste aktivnosti koja se sastoji od navođenja aktivnosti i postavljanja neobičnih pitanja, a sve u cilju rješavanja određenog problema. Većina problema sastoji se od niza uzajamno

povezanih aktivnosti. Ova metoda omogućuje sagledavanje više dimenzija nekog procesa rješavanja problema i dobivanje ideja o mogućnostima njegova poboljšanja. Nadalje, poznata je i tehnika u kojoj se koriste razne formalne liste koje služe kao okidač i pokreću proces asocijacija poput enciklopedije, telefonskog imenika, rječnika i slično. Posebna tehnika je i lista pitanja koja često može potaknuti ideje, bez da je osoba toga svjesna (Srića, 1992).

Vrlo popularna tehnika je oluja mozgova (engl. *brainstorming*) u kojoj se osobe dijele u grupe koje s ciljem rješavanja određenog problema generiraju različite ideje, potom se kritički osvrću na njih te na kraju grupe međusobno izlažu ideje i dolaze do raznih rješenja problema. Tehnika zapisivanje misli (engl. *brainwriting*) odnosi se na grupni rad u kojem voditelj grupe podijeli listove papira i objasni problem za koji članovi grupe pronalaze rješenje tako što zapisuju ideje na papire, dodavaju ili križaju prethodne te na kraju vrednuju zapisane ideje (Pečjak, 1989). Obično šest sudionika piše tri ideje u roku od pet minuta, zatim list papira kruži dalje, pa novi sudionik nadograđuje prethodne ideje. Time se eliminira dominacija jednog pojedinca u grupi te svi imaju jednak doprinos. Također dobra je i za introvertirane članove tima (Leopoldino i sur., 2016).

Tehnika ideja nastala imitacijom odnosi se na proučavanje tuđih radova i oponašanje onoga što je dobro, ali i unapređivanje onoga što je loše, što u konačnici dovodi do stvaranja brojnih ideja i inovacija.

Tehnika rastavljanja pitanja na dijelove odnosi se na procjenu i razmišljanje o svakoj pojedinoj riječi u nekom pitanju i konačan dolazak do rješenja (Srića, 1992). Zanimljiva je i delfi metoda koja se isključivo odnosi na predviđanje budućeg razvoja tehnologije. Sastoji se od statističke obrade prikupljenih mišljenja stručnjaka za određeno područje (Pečjak, 1989). Gu i suradnici (2022) sugeriraju da bi kombiniranje različitih tehnika kreativnog mišljenja u programu treninga moglo biti korisno i učinkovito.

Zaključak

Za kompletan razvoj kreativne ličnosti ističe se važnost poticanja kreativnosti, kako u odgojno-obrazovnim sustavima, tako i u obitelji. Zato je vrlo važno da su odgajatelji i učitelji na pravilan način educirani kako bi kod djeteta prepoznali kreativnost, talent ili darovitost te ga znali pravilno usmjeriti i poticati da se razvije u kreativnu ličnost. Nadalje, važno je i da svi roditelji osvijeste važnost poticanja kreativnosti te djeluju u skladu s time. U novije vrijeme razvijeno je mnogo postupaka, tehnika i vježbi koje se koriste za poticanje kreativnosti u vrtićima, školama i drugim odgojno-obrazovnim ustanovama. Važno je da svi koji u tome sudjeluju budu upoznati s tim tehnikama, kako bi ih mogli pravilno primjenjivati u svakodnevnom životu, radu, odgoju i razvoju.

Literatura

- Cvetković-Lay, J. i Pečjak, V. (2004). *Možeš i drukčije: priručnik s vježbama za poticanje kreativnog mišljenja*. Alinea.
- Dubovicki, S. i Omičević, A. (2016). Nastavne metode kao poticaj učenikovoj kreativnosti. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, 62(1), 105-124. <https://hrcak.srce.hr/165108>
- Gu, X., Ritter, S. M., Delfmann, L. R. i Dijksterhuis, A. (2022). Stimulating creativity: Examining the effectiveness of four cognitive-based creativity training techniques. *The Journal of Creative Behavior*, 56(3), 312-327. <https://doi.org/10.1002/jocb.531>
- Koludrović, M. i Reić Ercegovac, I. (2010). Poticanje učenika na kreativno mišljenje u suvremenoj nastavi. *Odgojne znanosti*, 12(2 (20)), 427-439. <https://hrcak.srce.hr/68283>
- Kunac, S. (2015). Kreativnost i pedagogija. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 156(4), 423-446. <https://hrcak.srce.hr/166211>
- Leopoldino, K. D. M., González, M. O. A., de Oliveira Ferreira, P., Pereira, J. R. i Souto, M. E. C. (2016). Creativity techniques: A systematic literature review. *Product: Management and Development*, 14(2), 95-100. <http://dx.doi.org/10.4322/pmd.2016.015>
- Moran, S. (2010). The roles of creativity in society. U: J. C. Kaufman i R. J. Sternberg (Ur.), *The Cambridge handbook of creativity* (str. 74-90). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511763205.006>
- Ozimec, S. (1987). *Odgoj kreativnosti*. Općinski Savez društava „Naša djeca“.
- Pečjak, V. (1989). *Putevi do ideja*. Sopstveno izdanje.
- Petz, B. (2005). *Psihologijski rječnik*. Naklada Slap.
- Renzulli, J. S. (1992). A general theory for the development of creative productivity through the pursuit of ideal acts of learning. *Gifted Child Quarterly*, 36(4), 170-182. <https://doi.org/10.1177/001698629203600402>
- Simonton, D. K. (2012). Teaching creativity: Current findings, trends, and controversies in the psychology of creativity. *Teaching of Psychology*, 39(3), 217-222. <https://doi.org/10.1177/0098628312450444>
- Srića, V. (1992). *Upravljanje kreativnošću*. Školska knjiga.
- Stevanović, M. (1986). *Kreativnost nastavnika i učenika*. Istarska naklada.

Abstract

This review paper explores the encouragement of creativity in educational systems and family environments. Creativity is crucial for individual and societal development, with a particular focus on fostering creativity in early childhood. The paper examines the roles of teachers, educators, and parents in identifying and nurturing creative potential, emphasizing the importance of applying specific techniques and methods that stimulate creative thinking. The study highlights the societal and educational conditions that support creativity and discusses various techniques such as free associations, brainstorming, and activity analysis. In conclusion, the paper underscores the importance of a systematic approach to fostering creativity and raising awareness of its role in personal development and societal progress. It is recommended that all participants in the educational process receive adequate training to effectively nurture and apply creativity.

Keywords: creativity, encouragement, education, teaching, creative thinking techniques